Keskuskauppakamarin lausunto Työ- ja tasa-arvovaliokunnalle hallituksen esityksestä 179/2024 vp eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Keskuskauppakamari kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi ulkomaalaislain muuttamisesta. Esityksessä työttömäksi jääneelle ulkomaalaiselle säädettäisiin suoja-ajasta, jonka aikana henkilöä ei saisi vaatia poistumaan maasta. Lisäksi ulkomaalaisen, työluvalla maahan tulleen työnteko-oikeus laajennettaisiin kaikille työvoimapula-aloille. Keskuskauppakamari näkee jälkimmäisen kannatettavana, mutta niin kutsuttua maasta poistumissääntöä ja siihen liittyvää ilmoitusvelvollisuutta Keskuskauppakamari pitää Suomen taloudelle haitallisena ja imagolle vahingollisena. Kauppakamareiden osaajakyselyssä ylivoimaisesti merkittävimpänä viestinä yrityksiltä maan päättäjille nousee toive ulkomaalaisten työntekijöiden työllistämisen helpottamisesta ja byrokratian vähentämisestä ja Suomen houkuttelevuuden vahvistamisesta kansainvälisille osaajille.

Keskuskauppakamari esittää, että maasta poistumissäännön osalta säädösehdotukset otettaisiin vielä uudelleen valmisteluun vuoropuhelussa asiantuntijoiden ja sidosryhmien kanssa. Vähintään Keskuskauppakamari katsoo, että valiokunnan tulisi lausunnossaan tarkentaa ja konkretisoida niitä tilanteita, joissa oleskeluluvan peruuttamisen kynnys nähdään erittäin korkeana, ja joissa tulisi erityisen tarkasti käyttää ulkomaalaislain 146 §:n 1 momentin mukaista kokonaisharkintaa.

Oleskeluluvan peruuttamatta jättäminen

Hallituksen esityksen 58 a§ säädettäisiin niin kutsutusta suoja-ajasta, jona aikana oleskelulupaa ei saisi peruuttaa, jos työsuhde on päättynyt ennenaikaisesti. Keskuskauppakamarin näkemyksen mukaan suoja-ajan sijaan tulisi päättää työnhakuajasta ja säätää sen kestoksi 6–12 kuukautta. Suoja-aika viittaa suojaan maasta poistamisen uhalta, kun taas työnhakuaika kuvaisi ulkomaalaisen aktiivista, hyväksyttyä toimintaa.

Datahuoneen selvityksen perusteella vuosina 2017–2021 Suomessa ei-pysyvällä työperusteilla oleskeluluvalla olevilla havaittiin 13 436 ei-työsuhteista jaksoa 9 017 yksittäisellä henkilöllä. Vuositasolla ei-työsuhteisia jaksoja olisi siis hieman yli 2 500 henkilöllä eli noin kymmenellä prosentilla maassa ei-pysyvällä työperusteisella oleskeluluvalla olevista henkilöistä. Näiden vuosien jälkeen ei-pysyvällä työluvalla olleiden henkilöiden määrä Suomessa on kuitenkin kasvanut huomattavasti. Lisäksi hallituksen kaavailemat muutokset ulkomaalaislakiin tulevat tarkoittamaan, että maasta poistumissääntö koskee jatkossa entistä laajempaa kohdejoukkoa, kun pysyvän oleskeluluvan saamisen edellytykset tiukentuisivat.

Alkaneista ei-työsuhteisista jaksoista noin 45 prosenttia kesti yli 90 päivää ja noin 35 prosenttia yli 180 päivää. Osuudet olivat suurempia tutkijan tai erityisasiantuntijan oleskeluluvalla maahan tulleiden joukossa. Palkkatason mukaan työttömyysjaksot olivat keskimäärin pisimpiä henkilöillä, joiden työttömyysjaksoa edeltänyt palkka oli yli 3 000 euroa ja ammattiluokituksen mukaan johtajilla, erityisasiantuntijoilla ja asiantuntijoilla (ammattiluokat 1–3).

Tilastokeskuksen lukujen valossa yli 90 % työttömäksi jääneistä ulkomaalaisista työllistyy 12 kuukauden kuluessa työttömyysjakson alkamisesta.

Liian lyhyt suoja-aika tulee siis konkreettisesti vaikuttamaan kaikista eniten suurituloisiin, korkean osaamistason työtehtävissä työskenteleviin ihmisiin, jotka työllistyvät Suomeen tai vaihtavat maata joka tapauksessa ennen pitkään, mikäli sopivaa työpaikkaa ei löydy. Lisäksi suoja-ajan kestolla on suuri merkitys henkilöille ja toimialoille, jotka ovat erityisen alttiita suhdannevaihteluille. Signaalivaikutus ulottuu kuitenkin tätä laajemmalle, kun osaajat perheineen tekevät valintoja ja arvioivat riskejä työuran ja asuinpaikan suhteen.

Keskuskauppakamari yhtyy hallituksen esityksessä esiin tuotuun arvioon, jonka mukaan *”Muutokset saattavat vaikuttaa Suomen houkuttelevuuteen kansainvälisten osaajien keskuudessa. Tiukemmat ehdot voivat estää korkeasti koulutettuja työntekijöitä hakeutumasta Suomeen, mikä voi heikentää maan kilpailukykyä globaaleilla osaajamarkkinoilla ”.*

Kokonaisharkinta maasta poistamisessa

Hallituksen esityksen mukaan maasta poistamista koskeva päätöksenteko on kokonaisharkintaa, mitä osoittaa ulkomaalaislain 146 §:n 1 momentin säännös. Siinä säädetään muun muassa, että harkinnassa on erityisesti kiinnitettävä huomiota *lapsen etuun ja perhe-elämän suojaan*. Harkinnassa muutoin huomioon otettavia seikkoja ovat ainakin *ulkomaalaisen maassa oleskelun pituus ja tarkoitus sekä ulkomaalaiselle myönnetyn oleskeluluvan luonne, hänen siteensä Suomeen sekä hänen perheeseensä liittyvät, kulttuuriset ja sosiaaliset siteet kotimaahan.”*

Valiokunnan tulisi lausunnossaan konkretisoida niitä tilanteita, jotka tulee vähintään osana tätä kokonaisharkintaa huomioida, ja esittää niitä hallintovaliokunnan mietintöön hyväksyttäväksi.

Keskuskauppakamarin näkemyksen mukaan oleskelulupaa ei 58 a § nojalla tulisi lähtökohtaisesti peruuttaa seuraavissa tilanteissa, ennen kuin asia on ratkennut johonkin suuntaan tai muuttunut olennaisesti:

- henkilöllä on työnhakuprosessi kesken (esimerkiksi haastattelu sovittuna tai henkilöarviointi käynnissä)
- henkilön lapsi suorittaa oppivelvollisuutta suomalaisessa koulussa tai oppilaitoksessa. Maasta poistumista ei tulisi ainakaan edellyttää kesken kouluvuoden.
- henkilöllä on startup -yrityksen perustamisprosessi meneillään
- perheen kokonaistulot riittävät toimeentulon turvaamiseen Suomessa
- perheellä on oleskelulupien muutosprosessi vireillä (esim. perheenjäsenen oleskeluluvalta työluvalle siirtyminen ja päinvastoin)

Työnantajan ilmoitusvelvollisuus

Pykälässä 82 § lisätään työnantajan ja toimeksiantajan velvollisuuksia, jotka koskevat työsuhteen päättymisestä ilmoittamista. Ehdotettu ilmoitusvelvollisuus lisäisi yritysten hallinnollista taakkaa, vaikka hallitusohjelman tavoitteena on työmarkkinoiden sujuvoittaminen ja normien purkaminen. Yrityksien byrokratiarasitteen lisäämisen sijaan Keskuskauppakamari on esittänyt yhdessä monien elinkeinoelämän toimijoiden kanssa, että olisi säädetty työnhakijan omasta ilmoitusvelvollisuudesta Ruotsin ja Tanskan tapaan. Vaihtoehtoisesti tieto työsuhteiden päättymisestä voitaisiin hankkia valtakunnallisesta tulorekisteristä.

Hallitusohjelman mukaisesti ilmoittamisvelvollisuuteen on esityksessä liitetty tehosteeksi sanktion uhka. Hallituksen esityksen mukaan sääntelyllä on suurimmat vaikutukset etenkin pienten ja keskisuurten työnantajien asemaan, mutta myös ulkomaalaisiin työnantajiin, joilla on vähäisemmät resurssit ja osaaminen hoitaa HR-asioita verrattuna isoihin työnantajiin. Haasteita saattaa aiheuttaa sen tietäminen, milloin ilmoittamisvelvollisuus on käsillä, onko asia ilmaistu ohjeistuksessa ja muuten riittävän selkeästi.

On myös huomioitava, että ilmoitusvelvollisuus ja siihen liittyvä sanktion uhka tulevat heikentämään työnantajien valmiutta tai halukkuutta rekrytoida kansainvälisiä työntekijöitä, ja vahvistavat työnantajien mielikuvaa kansainvälisten rekrytointien byrokraattisuudesta. Tämä on päinvastainen kehitys kuin suomalainen yhteiskunta tarvitsee.

Työnteko-oikeuden laajentaminen

Pykälässä 81 a § ja pykälässä 81 c § säädettäisiin työnteko-oikeuden laajentamisesta työvoimapula-aloille. Oikeus tehdä töitä työvoimapula-alalla liittyisi aina voimassa olevaan työntekijän oleskelulupaan, eikä olisi oleskeluluvasta irrallinen oikeus. Oikeus alkaisi, kun työntekoon oikeuttava oleskelulupa on myönnetty ja päättyisi aina, kun oleskeluluvan voimassaolo päättyy. Tämä on tärkeä askel oikeaan suuntaan.

Epäselväksi kuitenkin jää, mitkä alat milloinkin ovat ”aidosti todettuja työvoimapula-aloja”, ottaen huomioon alueelliset vaihtelut ja organisaatioiden esitettyä nopeammin muuttuvat työvoimatarpeet.

Seuraavaksi tulisikin laajentaa työnteko-oikeus kaikille aloille, mikä parantaisi Suomeen muualta muuttaneiden työmarkkina-asemaa, edistäisi urakehitysmahdollisuuksia ja lisäisi Suomen houkuttelevuutta kansainvälisille osaajille. Tämä vähentäisi tarvetta myös työvoimapula-alojen tarkalta määrittelyltä sekä toisi järjestelmään ennakoitavuutta. Oleskelulupien käsittelyajat ja niiden hakemiseen liittyvä hallinnollinen taakka kevenisivät.

Lopuksi

Keskuskauppakamari kantaa vahvaa huolta Suomen väestökehityksestä, jota leimaa alhainen syntyvyys, osaamistason lasku, ikääntyminen ja heikentynyt houkuttelevuus kansainvälisten

erityisosaajien silmissä. Tilastokeskuksen väestöennuste piirtää selvän kuvan siitä, että Suomen väkiluku romahtaisi 20 vuodessa ilman maahanmuuttoa ja Suomeen muuttaneiden jälkeläisiä. Samaan aikaan Suomi velkaantuu 12 miljardin euron vuosivauhtia eikä tähän ole luvassa kestävää muutosta, mikäli työikäisten väestön määrää ei saada kasvatettua.

Suomi kilpailee muiden maiden kanssa parhaista osaajista, ja siinä missä kieli, alhainen verotus tai korkea palkkataso eivät tuo maallemme kilpailuetua, Suomen valttikortteja ovat maamme turvallisuus, ihmisten tasavertainen kohtelu ja laadukas koulutus. Esitys 3 / 6 kuukauden maasta poistumissäännöstä yhdessä muiden oleskelulupia kiristävien esitysten kanssa iskevät kuitenkin juuri näihin vahvuuksiin. Yhä useampi ulkomaalainen pohtii nyt, onko Suomeen aidosti tervetullut ja voiko täällä turvallisesti rakentaa elämää perheensä kanssa.

Myös hallituksen esityksen mukaan *”Kolmen kuukauden sääntö saattaa vaikuttaa työntekijöiden lisäksi heidän perheisiinsä luomalla epävarmuutta Suomeen jäämisestä ja heikentää perheenjäsenten halua sopeutua ja kotoutua”.* Keskuskauppakamari yhtyy tähän arvioon, ja esittää että hallituksen esitys maasta poistumista koskevien säädösehdotusten osalta hylättäisiin ja eduskunta edellyttäisi asian uudelleen valmistelua eduskunnalle ministeriössä siten, että valmistelua tukemaan perustettaisiin asiantuntijoista koostuva seurantaryhmä.

Lisätietoja:
Johtava asiantuntija Suvi Pulkkinen,
Keskuskauppakamari
puh. 050 404 1810
suvi.pulkkinen@chamber.fi